

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยการนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ คือ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ (2) ศึกษาการดำเนินการและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ (3) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ สามารถสรุปเป็นผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่

1.1 สภาพปัจจุบันของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2545

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมี 474 แห่ง จาก 954 แห่ง คิดเป็น 71% ของโรงเรียนทั้งหมด โดยแบ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 60 คน คิดเป็น 37% ของโรงเรียนทั้งหมด โรงเรียนที่มีนักเรียน 61-120 คน คิดเป็น 34% ของโรงเรียนทั้งหมด การเพิ่มจำนวนของโรงเรียนขนาดเล็กเป็นผลมาจากการคุมกำเนิดประชากรอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่โรงเรียนขนาดใหญ่ นักเรียน 121 ขึ้นไป มีเพียง 29 % ของโรงเรียนประถมศึกษาทั้งหมด

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่อยู่ในเขต 2 และ เขต 5 มีลักษณะการเกิดโรงเรียนขนาดเล็กที่ต่างกัน กล่าวคือ เขต 2 ประกอบด้วยอำเภอ แมริม สันทราย แม่แตง สะเมิง พร้าว ชุมชนบางแห่งเป็นเขตที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางความเจริญ เป็นชุมชนขนาดใหญ่บนพื้นที่ราบหมู่บ้านขยายตัวอย่างรวดเร็ว การเดินทางสะดวก นักเรียนสามารถข้ามเขตไปเรียนโรงเรียนเขตอื่นได้ โรงเรียนในหมู่บ้านจึงเป็นโรงเรียนของผู้มีฐานะเศรษฐกิจไม่ดี ส่วนเขต 5 ประกอบด้วย อำเภอ

เภอจอมทอง ฮอด แม่แจ่ม อมก๋อย ดอยเต่า เป็นเขตที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางความเจริญมากที่สุด ชุมชนกระจายอยู่ตามเชิงเขาซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็ก ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา การเดินทางไม่สะดวก ฐานะเศรษฐกิจค่อนข้างยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหมุนเวียน

เรียงตามสภาพของเขตพื้นที่ตามความเจริญด้านสาธารณูปโภคและใกล้ศูนย์กลางความเจริญ การคมนาคมสะดวก ดังนี้ คือ เขต 1 เขต 2 เขต และเขต 4 จัดอยู่ในเขตพื้นที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางกายภาพ สำหรับเขต 3 และเขต 5 เป็นพื้นที่ที่ยากลำบากในการเดินทาง และการติดต่อ

1.2 ปัญหาคุณภาพการศึกษา และการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา

ปัญหาคุณภาพการศึกษา ศึกษาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ การจัดครูเข้าสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การจัดครูเข้าสอน

โรงเรียนที่มีนักเรียน ประมาณ 20 คน มีครูผู้สอน 1 คน (ร้อยละ 97.88) โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 21-40 คน มีครูผู้สอน โดยทั่วไป 2 คน (ร้อยละ 51.25) โรงเรียนที่มีนักเรียน 41-60 คน มีครูผู้สอน โดยทั่วไป 2 คน (ร้อยละ 30.26) โรงเรียนที่มีนักเรียน 61-80 คน มีครูผู้สอน ประมาณ 5 คน (ร้อยละ 25) โรงเรียนที่มีนักเรียน 81-100 คน มีครูผู้สอน ประมาณ 6 คน (ร้อยละ 34.67) โรงเรียนที่มีนักเรียน 101-120 มีครูผู้สอนประมาณ 6 คน (ร้อยละ 35.38) โรงเรียนที่มีนักเรียน 121-300 คน มีครูผู้สอน ประมาณ 8 คน (ร้อยละ 63.96) โรงเรียนที่มีนักเรียน 300 คน ขึ้นไป มีครูตั้งแต่ 8 คน ขึ้นไป (ร้อยละ 92.79) ซึ่งสรุปได้ว่า ในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่มีครูไม่ครบชั้นเรียน และครูต้องสอนสองชั้นเรียน

ตามปกติแล้วโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง มี 6-8 ชั้นเรียน คือ ชั้นอนุบาลถึงชั้น ป.6 หรือ ชั้น ป.1-ป.6 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนน้อยที่สุด มีครูอย่างต่ำ 1-2 คน ในโรงเรียนขนาดใหญ่ นักเรียน 121 คน ขึ้นไป มีครูผู้สอน 8 คน คิดเป็นนักเรียน 20 คน ต่อ ครู 1 คน ในเมื่อครูไม่ครบชั้นเรียน ครูในโรงเรียนขนาดเล็กจึงต้องสอนควบ 2-3 ชั้นเรียน ใน 1 วัน และต้องทำหน้าที่อื่นๆ เช่น งานธุรการ งานจัดซื้ออาหารกลางวัน อาหารเสริมนม งานพัฒนาวิชาการ อีกคนละ 2-3 หน้าที่ ซึ่งปฏิบัติอย่างขาดตกบกพร่องไม่ได้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากการพิสูจน์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการวัดผลการสอบในรายวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 14,383 คน แบ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนต่ำกว่า 121 คน) จำนวน 3,294 โรงเรียนขนาดกลาง (นักเรียน 121-300 คน) จำนวน 633 คน และนักเรียนโรงเรียนขนาดใหญ่ (นักเรียน 300-720 คน) จำนวน 3,531 คน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 14,315 คน แบ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนต่ำกว่า 121 คน) จำนวน 3,381 คน โรงเรียนขนาดกลาง (นักเรียน 121-300 คน) จำนวน 7,367 คน และนักเรียนโรงเรียนขนาดใหญ่ (นักเรียน 121-300 คน) จำนวน 3,566 คน พบว่า

คะแนนรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่า **โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยสูงสุด จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก เขต 1 ได้คะแนน 14.46 (ร้อยละ 48.19)** อันดับรองลงมา ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง เขต 1 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 13.91 (ร้อยละ 46.38) และ โรงเรียนที่ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ เขต 5 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 10.87 (ร้อยละ 36.24) เมื่อรวมดูทุกเขต พบว่า **โรงเรียนขนาดเล็กมีค่าคะแนนเฉลี่ยในรายวิชาภาษาไทยสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ คือ ขนาดเล็ก มีค่าคะแนน 12.65 คะแนน (ร้อยละ 42.16)** ขนาดกลาง มีค่าคะแนน 12.32 (ร้อยละ 41.07) และ ขนาดใหญ่ มีค่าคะแนน 11.49 (ร้อยละ 41.10)

ส่วนคะแนนรายวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่า **โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยสูงสุด จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก เขต 4 ได้คะแนน 14.49 (ร้อยละ 48.29)** อันดับรองลงมา ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง เขต 1 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 13.79 (ร้อยละ 45.97) และ โรงเรียนที่ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ เขต 5 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 10.33 (ร้อยละ 34.42) เมื่อรวมดูทุกเขต พบว่า **โรงเรียนขนาดเล็กมีค่าคะแนนเฉลี่ยในรายวิชาคณิตศาสตร์สูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ คือ ขนาดเล็ก มีค่าคะแนน 12.69 คะแนน (ร้อยละ 42.31)** ขนาดกลาง มีค่าคะแนน 12.52 (ร้อยละ 41.75) และ ขนาดใหญ่ มีค่าคะแนน 11.48 (ร้อยละ 38.27)

คะแนนรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่า **โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยสูงสุด จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก เขต 5 ได้คะแนน 18.48 (ร้อยละ 46.21)** อันดับรองลงมา

ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง เขต 4 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 18.21 (ร้อยละ 45.52) และ โรงเรียนที่ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ เขต 5 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 15.00 (ร้อยละ 37.50) เมื่อรวมดูทุกเขต พบว่า **โรงเรียนขนาดเล็กมีค่าคะแนนเฉลี่ยในรายวิชาภาษาไทยสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่** คือ ขนาดเล็ก มีค่าคะแนน 17.72 คะแนน (ร้อยละ 44.29) ขนาดกลาง มีค่าคะแนน 17.36 (ร้อยละ 43.40) และ ขนาดใหญ่ มีค่าคะแนน 16.79 (ร้อยละ 41.98)

ส่วนคะแนนรายวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่า **โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยสูงสุด จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก เขต 4 ได้คะแนน 18.79 (ร้อยละ 46.98)** อันดับรองลงมาได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง เขต 1 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 17.92 (ร้อยละ 44.81) และ โรงเรียนที่ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ เขต 3 ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย 15.13 (ร้อยละ 37.83) เมื่อรวมดูทุกเขต พบว่า **โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีค่าคะแนนเฉลี่ยในรายวิชาคณิตศาสตร์สูงกว่าโรงเรียนขนาด** คือ ขนาดเล็ก มีค่าคะแนน 17.11 คะแนน (ร้อยละ 42.77) ขนาดกลาง มีค่าคะแนน 17.13 (ร้อยละ 42.83) และ ขนาดใหญ่ มีค่าคะแนน 15.64 (ร้อยละ 39.11)

ผลการทดสอบความแตกต่างของโรงเรียนขนาดต่างๆ พบว่า **โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในรายวิชาภาษาไทย โรงเรียนขนาดเล็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่าโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ ส่วนในรายวิชาคณิตศาสตร์ โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่

เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในโรงเรียนขนาดเล็ก มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง พบว่าไม่มีความแตกต่าง

สรุปได้ว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ดีกว่าโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ทั้งชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้ง ๆ ที่ โรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้นเรียน และอุปกรณ์การเรียนการสอนขาดแคลน

การใช้ทรัพยากรการศึกษา

วิเคราะห์จากโรงเรียน 197 แห่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก (1-120 คน) 116 แห่ง ขนาดใหญ่ (121-300 คน) 87 แห่ง

การใช้ครู ห้องเรียน ห้องสมุด และงบประมาณ

โรงเรียนขนาดเล็ก มีอัตราส่วนครูต่อนักเรียน คือ ครู 1 คนต่อ นักเรียน 16-17คน ส่วนโรงเรียนขนาดกลาง ครู 1 คนต่อนักเรียน 20-26 คน โรงเรียนขนาดเล็ก มีอัตราส่วนนักเรียนต่อห้อง 10-12 คน ในขณะที่โรงเรียนขนาดกลาง มีนักเรียนต่อห้อง 20-22 คน

จากการวิเคราะห์ครูกับชั้นเรียน พบว่า อัตราส่วนครูต่อห้องเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก ครูต้องสอนชั้นเรียนตั้งแต่ 1.45-1.77 ห้อง คือ ครูโรงเรียนขนาดเล็ก รับผิดชอบการสอนนักเรียนสองชั้นเรียน ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ ครูต้องสอน 0.95-1.18 ห้อง หรือ รับผิดชอบนักเรียน 1 ห้องเรียน

โรงเรียนขนาดเล็ก มีหนังสือในห้องสมุดมากที่สุดโดยเฉลี่ย 3,000 เล่ม และน้อยที่สุดโดยเฉลี่ย 50 เล่ม สำหรับโรงเรียนขนาดกลาง มีหนังสือสูงสุด 10,000 เล่ม แต่ในโรงเรียนบางแห่งก็มีน้อยมากไม่ต่างจากโรงเรียนขนาดเล็ก เมื่อพิจารณาอัตราส่วนหนังสือต่อนักเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียน 1 คน มีหนังสือ เฉลี่ยคนละ 10 เล่ม แต่ในโรงเรียนขนาดกลาง นักเรียน 1 คน มีหนังสือ 7 เล่ม

ค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรเฉลี่ยต่อหัวของโรงเรียนขนาดเล็กมากกว่าโรงเรียนขนาดกลาง คือ 16,670 บาท และ 11,800 บาท ตามลำดับ เมื่อพิจารณาทุกเขต โรงเรียนขนาดเล็กทุกเขต มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลาง โดยเฉพาะเขต 1 2 และ 4 ซึ่งเป็นเขตที่ค่อนข้างเจริญ

ค่าใช้จ่ายพื้นฐาน คือ ค่าวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และสาธารณูปโภค พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีค่าใช้จ่ายพื้นฐานโดยเฉลี่ยต่อหัว มากกว่าโรงเรียนขนาดกลาง ทุกเขต เมื่อเรียงตามเขตพบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก เขต 2 และ เขต 1 มีค่าใช้จ่ายสูงสุดตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามสภาพความกันดาร โรงเรียนที่อยู่ใน เขต 3 และ เขต 5 มีค่าใช้จ่ายพื้นฐานน้อยกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ในเขต 1 และ เขต 2 สองเท่า และผลต่างระหว่างโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กไม่ต่างกันมากนัก แสดงว่าค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการลงทุนในโรงเรียนขนาดเล็กกับขนาดกลางไม่ต่างมากนัก โดยเฉพาะในเขต 5 ที่มีสภาพความกันดารมากที่สุด เมื่อพิจารณาเขตที่มี

ค่าใช้จ่ายแพงที่สุด คือ เขต 2 พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กแพงมากกว่าโรงเรียนขนาดกลาง ถึง 1,152 บาท

ผลสรุป คือ ค่าใช้จ่ายดำเนินการเฉลี่ยต่อหัวในโรงเรียนขนาดเล็กทุกเขตพื้นที่มีความแตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลาง ประมาณ 2,445-7,756 บาท โรงเรียนขนาดเล็กที่มีค่าใช้จ่ายดำเนินการเฉลี่ยต่อหัว มากที่สุด เรียงตามลำดับ ได้แก่ เขต 1 (19,722 บาท) เขต 2 (19,227 บาท) เขต 4 (17,654 บาท) เขต 3 (15,714 บาท) เขต 5 (15,608 บาท) ตามลำดับ ในขณะที่โรงเรียนขนาดกลางมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เขต 5 (7,852 บาท) และ เขต 3 (9,622 บาท)

จากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ตัวแปรขนาดโรงเรียน เขตพื้นที่ อัตราส่วนครูต่อนักเรียน อัตราส่วนครูต่อห้องเรียน อัตราส่วนนักเรียนต่อห้อง อัตราส่วนหนังสือต่อนักเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้ง 2 ระดับชั้น ส่วนค่าใช้จ่ายต่อหัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับชั้น ป. 3 เท่านั้น เป็นความสัมพันธ์ในทางบวกหมายความว่าค่าใช้จ่ายต่อหัวสูง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงด้วย แต่ความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก

2. การดำเนินการและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่

การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละเขต เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ มี 2 รูปแบบ คือ 1). การจัดศูนย์โรงเรียน โดยการนำนักเรียนจากโรงเรียนขนาดเล็กมาเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่กว่า ซึ่งจะทำให้มีครูครบชั้นเรียน และโรงเรียนที่เป็นหลักนั้นจะได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างเต็มที่ที่มี 4 ลักษณะ คือ **การรวมเรียนทุกชั้นเรียน** ในกรณีที่โรงเรียนศูนย์มีความพร้อม และนักเรียนจากโรงเรียนที่มารวมไม่มีอุปสรรคในการเดินทางและทางชุมชนยินยอมให้นักเรียนออกไปเรียนนอกเขตชุมชน **การรวมเรียนเรียนบางชั้น** คือ การนำนักเรียน ชั้น ป.5 และ ป.6 ไปเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้เคียง โรงเรียนและครูยังอยู่ในชุมชนเหมือนเดิม แต่เหลือชั้นน้อยลง **การรวมเรียนช่วงชั้น** คือการจัดกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในละแวกเดียวกันที่ไม่สามารถรวมกันได้อย่างเบ็ดเสร็จ แบ่งหน้าที่โรงเรียนแต่ละแห่ง โดยการกำหนดชั้นที่สอน โรงเรียนแห่งที่หนึ่งเปิดสอนชั้น ป.1-ป.2 โรงเรียนแห่งที่สองเปิดสอนชั้น ป.3 -ป.4 และโรงเรียนแห่งที่สามเปิดสอนชั้น ป.5-ป.6 หรืออาจจะเปิดการเรียนการสอนสองช่วงชั้น คือ ป.1 -ป.3 และ ป.4.-ป.6 ปีใดไม่มีนักเรียนเข้าชั้นเรียนจะยุบชั้นเรียนนั้นที่ละชั้น จนถึงยุบรวม/เลิกล้มโรงเรียน **ศูนย์อนุบาลตำบล** คือ การนำเด็กทุกหมู่บ้าน

ในตำบลนั้นเรียนรวมกัน ในโรงเรียนที่มีความพร้อมทางด้านครูผู้เชี่ยวชาญ และวัสดุการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับระดับ ในการจัดการศึกษาปฐมวัยมากที่สุด 2) การจัดการตามกฎหมาย เป็นการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่แก้ไขโดยวิธีการอื่นไม่ได้แล้ว จึงดำเนินการตามกฎหมายอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยปรับปรุงฐานะโรงเรียนเป็นโรงเรียนสาขาก่อน ขั้นตอนต่อไปจึงดำเนินการขอเลิกล้มโรงเรียน โดยยึดระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรวมและการเลิกล้มโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2524

อุปสรรคในการแก้ไขปัญหา

1. บุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งไม่ต้องการให้ยุบโรงเรียน
2. ชุมชนต่อต้านการยุบโรงเรียน เพราะยังยึดติดว่าในหมู่บ้านต้องประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน และความเกรงกลัวในด้านความปลอดภัยในการเดินทางของนักเรียน
3. ค่าพาหนะเดินทางของนักเรียน วันละ 6 บาท ต่อคน ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ เบิกจ่ายล่าช้า
4. งานธุรการโรงเรียน ชั้นเรียน ยังต้องปฏิบัติเหมือนเดิม ไม่ได้ลดภาระงาน ทำให้มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน
5. รวมโรงเรียนแล้วยังเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเหมือนเดิม

โรงเรียนขนาดเล็กที่ยังคงอยู่ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาก็มีได้นิ่งนอนใจ และมีแผนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กด้วยวิธีการที่ไม่ใช่กำจัดโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่วิธีการที่จะกล่าวถึงนี้เป็นการเปิดโอกาสให้โรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในสภาพยากลำบากได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้โดยที่นักเรียนไม่ต้องเดินทางไปหาโรงเรียนที่มีคุณภาพ แนวทางคือ

1. บริหารหลักสูตรสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก
2. บริหารจัดการโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. จัดซื้อหนังสือเรียนและแบบฝึกหัด
4. จัดรถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (Mobile Unit)
5. จัดค่านั่งรถไฟห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน ให้โรงเรียนละ 10,000 บาท
6. จัดครูหมุนเวียนสอน
7. จัดค่าซ่อมแซมโรงเรียน โรงเรียนละ 5,000 บาท
8. สนับสนุนการพัฒนาครู คนละ 5,000 บาท

โดยสรุปแล้วนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กจะได้บสนับสนุนการศึกษา ราย เพิ่มคนละ 800 บาท จาก 1,100 บาท เป็น 1,900 บาท เพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษา

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่

จากการรวบรวมความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญโรงเรียนขนาดเล็ก 20 ท่าน โดยนำ ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ในระดับมากที่สุดและมาก สรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาและการใช้ทรัพยากรการศึกษาได้ดังนี้

แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 12 ข้อความ

- 1) จัดตารางสอนแบบยืดหยุ่น คือ กำหนดเวลาสำหรับแต่ละวิชาอย่างน้อยไม่เท่ากันขึ้น อยู่กับความต้องการและความเหมาะสมของวิชานั้น
- 2) ให้ผู้ปกครองทำการบ้านร่วมกับนักเรียน บางข้อที่ผู้ปกครองไม่รู้สามารถซักถามครูได้
- 3) รวมชั้นเรียนให้เหมาะสมตามจำนวนครูที่มี หลอมหลักสูตรเนื้อหาวิชาเดียวกันเข้า ด้วยกัน จัดเนื้อหาและความยากง่ายใกล้เคียงกัน ครูสร้างเทคนิคส่วนตัวในการสอน
- 4) สร้างแผนการสอนแบบบูรณาการเนื้อหาวิชาที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันเข้าด้วยกัน
- 5) ปรับปรุงรายวิชาจากภาคทฤษฎีเป็นภาคปฏิบัติ
- 6) นิมนต์พระภิกษุมาสอนในโรงเรียนหรือผู้นำศาสนา
- 7) โรงเรียนที่ใกล้หน่วยงานของทหาร ให้ทหารช่วยสอนวิชาพละ
- 8) นักเรียนที่ตามเพื่อนไม่ทัน ครูสอนอย่างใกล้ชิด หรือตัวต่อตัว
- 9) ให้นักเรียนที่เรียนดีเป็นที่เล็งนักเรียนที่เรียนอ่อน
- 10) เน้นสอนวิชาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ในระดับชั้น ป.1-3 ส่วน ป.4-6 จัดกิจกรรมนอกห้องเรียนและฝึกให้เรียนรู้ด้วยตัวเองร่วมกับกลุ่มเพื่อน
- 11) ให้รุ่นพี่ที่ชั้นสูงกว่าช่วยสอนรุ่นน้อง โดยทำเป็นโครงการ ให้นักเรียนชั้น ป.5 ป.6 สอนป.1- ป.4 สิ่งที่สอนมีเนื้อหาไม่ยากจนเกินไป บางเวลาเท่านั้น
- 12) ให้เยาวชนหรือนักเรียนที่จบไปแล้วช่วยสอน

ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแนวทางการบริหารงานในโรงเรียน

ประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 14 ข้อความ

- 1) ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสียสละ สร้างขวัญ กำลังใจให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมงาน
- 2) สร้างครูให้สามารถนำเอาความรู้จากนอกห้องเรียนสู่โรงเรียนมากที่สุด
- 3) บุคลากรโรงเรียนเปิดใจรับฟังข้อวิพากษ์วิจารณ์ ข้อตำหนิ จากชุมชน เปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- 4) เปิดโอกาสให้โรงเรียนขนาดเล็กบริหารโรงเรียนแบบ SBM (School-Based Management) มีการบริหารโรงเรียนที่เป็นอิสระ ชุมชนมีส่วนร่วม และมีระบบการบริหารจัดการที่ดี ตรวจสอบได้
- 5) ผู้บริหารติดต่อประสานงานกับชุมชน ศึกษาความต้องการของชุมชน ปัญหาของชุมชน มาวางแผนจัดทิศทางการศึกษาร่วมกับครูผู้สอน
- 6) มอบหมายภาระหน้าที่ครูตามความถนัด
- 7) จัดทำจุลสารเพื่อเผยแพร่ความเข้าใจและกิจกรรมโรงเรียน
- 8) ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียง ด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งร่วมกับโรงเรียนที่มีครูมีความชำนาญ ในวิชา กพอ. คอมพิวเตอร์ แลกเปลี่ยนผู้สอน
- 9) การใช้เครือข่ายร่วมกับโรงเรียนขนาดเล็ก แบ่งช่วงชั้น 2 ชั้น ระหว่าง 2 โรงเรียน นักเรียนเดินทางไปโรงเรียนตามชั้นเรียนที่อยู่ ในกรณีที่ไม่มีปัญหาการเดินทาง
- 10) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ในส่วนของวิชาการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น และงานด้านอาคารสถานที่ ปรับปรุงภูมิทัศน์
- 11) จัดกิจกรรมแข่งทักษะวิชาการระหว่างกลุ่มโรงเรียน
- 12) เน้นให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่างานอื่นๆ ผู้บริหารรับหน้าที่ ดำเนินการงานธุรการ ประสานงาน และสนับสนุนทุกด้าน
- 13) นำนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้ โดยไม่จำเป็นต้องนำวิทยากรจากชุมชนมาโรงเรียน
- 14) วางแผนโครงการหางบประมาณสนับสนุนจากชุมชน ในการจัดซื้อจัดจ้าง

ความเห็นด้วยเกี่ยวกับแนวทางการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัด

การศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 6 ข้อความ

- 1) ใช้ทักษะมนุษยสัมพันธ์ แจ่มแจ้งวัตถุประสงค์ความร่วมมือ สร้างความเข้าใจให้กับชุมชน ให้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาในอนาคตข้างหน้า
- 2) จัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองเสนอแนะทางออกในการแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก
- 3) พัฒนางานด้านวิชาการโดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คนในชุมชนเป็นผู้คิดและผู้สอน

โดยความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มการเกษตรกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น หรือทุกแขนงวิชาชีพที่มีอยู่ในชุมชน

- 4) ขอการสนับสนุนจากชุมชนในด้านแรงงานพัฒนาอาคารสถานที่ ซ่อมแซมอาคารเรียน โต๊ะเรียน
- 5) นำความคาดหวังของชุมชนเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาโรงเรียนและผู้เรียน
- 6) พาผู้ปกครองเยี่ยมชมโรงเรียนอื่นที่มีความพร้อมมากกว่า เพื่อหาทางวางแผนพัฒนาโรงเรียนในชุมชนที่อยู่

แนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา

ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการใช้วัตรกรรมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 4 ข้อความ

- 1) คอมพิวเตอร์ควรมีประจำโรงเรียน เพราะโรงเรียนบางแห่งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร รถ Mobile unit ไม่สามารถเข้าถึงได้ บางแห่งไม่มีไฟฟ้า ควรจัดให้มี Notebook เชื้ออาหารสำหรับครู ทำเอกสารธุรการ สร้างสื่อทั้งสมัย ทำแบบฝึกหัดสำหรับนักเรียน และควรเป็นคอมพิวเตอร์รุ่นใหม่ที่ทางโรงเรียนไม่ต้องรับภาระในการซ่อม
- 2) ทรัพยากรสำคัญและจำเป็นอื่นๆ คือเอกสารสิ่งพิมพ์ วารสาร หนังสือพิมพ์ ให้นักเรียนค้นคว้าเองปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน และทันโลกทันเหตุการณ์ อุปกรณ์วิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางวิทยาศาสตร์
- 3) การเกณฑ์เด็กเข้าเรียนปีเว้นปี ไม่สนับสนุนเพราะจะทำให้เด็กขาดโอกาส เด็กไปเรียนที่โรงเรียนอื่น เด็กไม่ได้พัฒนาสมอง พัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย
- 4) สร้างสื่อเสมือนจริงที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

แบ่งเป็นในระดับในระดับหน่วยงานเขตและองค์กรท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษา และ ผู้วางนโยบาย ดังนี้

หน่วยงานระดับเขตและองค์กรท้องถิ่น จำนวน 5 ข้อความ

- 1) ควรมีเกณฑ์ประเมินมาตรฐานตามขนาด สภาพโรงเรียน ไม่ควรใช้เกณฑ์เดียวกับโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมมากกว่า และไม่ควรวัดคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ ผลสัมฤทธิ์อย่างเดียว สร้างตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับขนาดและสภาพท้องถิ่น

- 2) สนับสนุนอุปกรณ์การสื่อสารสำหรับครูเพื่อความรวดเร็วเพราะสำนักงานเขตพื้นที่กับโรงเรียนบางแห่งอยู่ห่างไกลกันมาก
- 3) จัดเจ้าหน้าที่ทำงานด้านธุรการให้โรงเรียนโดยเฉพาะ ควรมีการพัฒนาครูอยู่เสมอ ปลูกฝังจิตสำนึกครู ไม่ทอดทิ้ง
- 4) สนับสนุนเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงราคาแพง หรือต้นทุนสูง

หน่วยงานระดับสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 3 ข้อความ

- 1) วิทยาลัยพลศึกษา/มหาวิทยาลัยท้องถิ่น ส่งนักศึกษาฝึกสอน โดยให้ศึกษานิเทศก์ช่วยนิเทศก์ จัดค่าครองชีพให้กับนักศึกษาที่ฝึกสอนในถิ่นห่างไกลหรือทำประกันชีวิต
- 2) ผลิตงานวิจัย เช่น การสร้างหลักสูตร วิธีการเรียนการสอนกับนักเรียนกลุ่มเล็ก สื่อที่เหมาะสม เพื่อช่วยเหลือโรงเรียนขนาดเล็ก สร้างตัวชี้วัดคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็กที่นอกเหนือไปจากผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ
- 3) สถาบันอุดมศึกษา เป็นพี่เลี้ยงทางด้านวิชาการและ เปิดโอกาสให้โรงเรียนขอรับความช่วยเหลือ

หน่วยงานในระดับผู้วางนโยบาย จำนวน 4 ข้อความ

- 1) รัฐต้องมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะบนพื้นที่กันดาร ภูเขาสูง และต้องทำเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง
- 2) หน่วยงานเหนือขึ้นไปออกตรวจเยี่ยมพื้นที่ให้มากขึ้น
- 3) จัดครูอัตราจ้าง โดยการทำสัญญาผูกพัน 2-3 ปี ต่ออายุการจ้างถ้ามีผลงานดี
- 4) องค์กรพัฒนาเอกชน ผลิตงานค้นคว้าวิจัย และ สนับสนุนงบประมาณ

ความเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

จำแนกตามประเด็นในเรื่องการจัดครูเข้าสอน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก และ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน

การจัดครูเข้าสอน จำนวน 3 ข้อความ

- 1) ครูไม่ครบชั้นเรียนเป็นปัญหาสำคัญที่สุด เพราะโรงเรียนเล็กก็ต้องทำงานเหมือนโรงเรียนใหญ่ทุกประการ เมื่อมีครูน้อย เวลาของครูส่วนหนึ่งต้องมานั่งทำงานธุรการ ซึ่งเสียไม่ได้ จึงควรสนับสนุนบุคลากรให้เพียงพอกับงาน ไม่ควรพิจารณาจาก

จำนวนนักเรียน ซึ่งก็มีจำนวนประมาณนี้ตั้งแต่เป็นโรงเรียนครั้งแรก

- 2) การที่ครูสอนหลายชั้น ทุกวิชา ซึ่งเป็นงานหนัก นักเรียนจะต้องได้เกณฑ์มาตรฐาน การเรียนนั้นเป็นไปได้
- 3) การจัดครูเข้าสอนไม่ควรจัดตามอัตราส่วนครูต่อนักเรียน

ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 15 ข้อความ

- 1) รัฐไม่ควรแบ่งโรงเรียนโดยเอาเกณฑ์จำนวนเด็กนักเรียนเป็นโรงเรียนเล็ก ใหญ่ ควรคิดหาทางจัดการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างไร
- 2) โรงเรียนขนาดเล็กควรมีโอกาสเสนอความต้องการของโรงเรียน
- 3) ค่าใช้จ่ายคิดรายหัวนักเรียนไม่เป็นธรรม เช่น ค่าไฟฟ้า เด็กมากน้อยเปิดไฟเท่ากัน ควรจัดให้เพียงพอกับความต้องการจริง
- 4) ให้งบประมาณทางโรงเรียนจ้างครูพิเศษเป็นครูที่เออร์รี่ไทร์ เพราะโรงเรียนรับบริบท และความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นและตัวผู้เรียน ไม่ใช่ความคิดจากเบื้องบน
- 5) ปรับงบประมาณเรื่องโรงเรียนพื้นที่พิเศษเสี่ยงภัยให้ได้รับความยุติธรรมตามความห่างไกลกันดาร ครูที่อยู่ห่างไกลจะได้มีกำลังใจ
- 6) การจัดสรรค่าใช้จ่ายเพื่อใช้ในการจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนโรงเรียนขนาดเล็กไม่ควรจัดค่าใช้จ่ายเป็นรายหัว โรงเรียนเล็กมีนักเรียนน้อย จัดซื้อจัดจ้างไม่พอ ควรคิดเป็นรายโรง จะได้เป็นขั้นเป็นอัน เช่น วัสดุการกีฬา คอมพิวเตอร์ สื่อทันสมัย
- 7) ควรจัดสรรสื่อเทคโนโลยีใหม่ๆ ไม่ควรเอาเกณฑ์นักเรียนมาเกี่ยวข้อง ให้นับเป็นโรง เพราะงานอย่างอื่นเราไม่ได้นับเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก ถ้าเอาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นเกณฑ์โรงเรียนขนาดเล็กก็จะด้อยลงไปเรื่อยๆ
- 8) การจัดสรรงบประมาณไม่ควรใช้เกณฑ์รายหัวนักเรียน อาจแบ่งเป็นสัดส่วนที่ต่างกัน
- 9) รัฐต้องยอมขาดทุน ไม่คิดถึงการคุ้มทุน หรือการประหยัด ต้องถือว่าเป็นการบริการชุมชน
- 10) รัฐควรจัดค่าใช้จ่ายนักเรียนเป็นรายหัวเท่ากันทุกคนไม่ว่าโรงเรียนเล็กหรือโรงเรียนใหญ่ แต่รัฐควรให้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องคอม ในโรงเรียนขนาดเล็กด้วย โดยไม่เอาเกณฑ์นักเรียนมาวัด ถ้าเอาเกณฑ์นักเรียนมาวัด โรงเรียนขนาดเล็กไม่มีโอกาสได้ เด็กที่อยู่โรงเรียนขนาดเล็กก็หมดโอกาสที่เรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่
- 11) ค่าสาธารณูปโภคไม่ควรคิดจากรายหัวนักเรียน เพราะ ค่าใช้จ่ายแต่ละครั้งหนักไปด้วยค่าสาธารณูปโภค
- 12) โรงเรียนขนาดเล็กต้องได้รับการพัฒนา ดังนั้นงบอุดหนุนจะต้องจัดให้เป็นพิเศษ

- 13) รัฐควรจัดค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นที่เสนอมา ตามแผนงบประมาณประจำปีจึงจะเป็นธรรมที่สุด
- 14) รัฐควรจัดให้ตามความต้องการของโรงเรียนแล้วแต่ทางโรงเรียนจะกำหนด แต่ไม่มากเกินไป ทั้งนี้ด้วยเหตุผลและความจำเป็น
- 15) เพิ่มงบประมาณจัดการศึกษาโดยไม่คิดเป็นรายหัวนักเรียน

การใช้ทรัพยากรการศึกษาร่วมกัน จำนวน 9 ข้อความ

- 1) การใช้ทรัพยากรร่วมกันเป็นสิ่งที่ดี แต่โรงเรียนขนาดเล็กก็มักจะอยู่พื้นที่ทุรกันดาร ห่างไกลจากโรงเรียนที่สมบูรณ์แบบ ดังนั้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันก็ยังเป็นสิ่งที่ยากอยู่ เพราะมีปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นปัญหา รัฐต้องมีนโยบายที่พิเศษสำหรับโรงเรียนแบบนี้
- 2) การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันต้องทุกคนมีแนวคิดที่ตรงกัน ร่วมมือกันในการดำเนินงาน โดยเขียนแผนงาน โครงการที่ชัดเจน มีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมรับผิดชอบ และได้รับการสนับสนุนจากเขต
- 3) ทรัพยากรที่จำเป็นกับการพัฒนาคุณภาพนักเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์วิทยาศาสตร์ ควรจัดสรรให้กับโรงเรียนทุกโรง ส่วนทรัพยากรอย่างอื่น พอที่จะแก้ไขได้ โดยอาจจะขอให้ชุมชนช่วยสนับสนุน
- 4) การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ที่สำคัญคือทรัพยากรบุคคลในการคิดร่วมกัน
- 5) การใช้ทรัพยากรการศึกษาร่วมกันเป็นสิ่งที่ยากและลำบากในด้านการปฏิบัติ
- 6) ทรัพยากรด้านบุคคลเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในด้านการจัดการ (การเดินทาง, พาหนะ, ที่พัก, ความปลอดภัย) ทรัพยากรด้านวัสดุ สื่อลำบากต่อการโยกย้ายเคลื่อน โดยเฉพาะโรงเรียนห่างไกล
- 7) การใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น ครูหมุนเวียน การใช้คอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ ห้องสมุดเคลื่อนที่ คงจะได้ผลในเขตพื้นที่อยู่ใกล้กันแต่คงไม่ได้ผลในถิ่นทุรกันดาร
- 8) การใช้ทรัพยากรร่วมกันไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้ เพราะรัฐยังจัดสรรแบบรายหัวนักเรียน จะทำได้ในกรณียุบโรงเรียน รวมศูนย์โรงเรียนเท่านั้น
- 9) การใช้ทรัพยากรร่วมกันเป็นการใช้อย่างคุ้มค่า เช่น ห้องชาวด์แล็บ ห้องวิทยาศาสตร์

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. ประเด็นข้อสรุป “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน” ที่ได้จากผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดเล็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ในรายวิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์ ทั้งระดับชั้น ป.3 และ ป.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากสำนักงานทดสอบการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ของนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก เปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ทุกคนโดยไม่มี การสุ่มเลือก เป็นการขจัดความแปรปรวนและความคลาดเคลื่อนของกลุ่มประชากรที่ศึกษา สามารถลบล้างความเชื่อเดิมๆ ที่ว่าโรงเรียนขนาดเล็กคุณภาพต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งอาจแปรความหมายได้สองนัย คือ *โรงเรียนขนาดเล็กคุณภาพดีกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่* หรือ *โรงเรียนที่ว่าขนาดใหญ่ใช้ว่าจะมีคุณภาพแตกต่างจากโรงเรียนขนาดเล็ก*

ถ้าพิจารณาจากคะแนนครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็มเป็นเกณฑ์จะเห็นว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทุกขนาดและทุกเขต ยกเว้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 ที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนของรัฐที่อยู่ในเขตชนบทไม่ว่าขนาดใดก็ตาม คุณภาพการศึกษาค่อนข้างต่ำ ไม่ต่างกันเท่าใดนัก ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองหรือศูนย์กลางความเจริญที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษามากกว่า เนื่องมาจากปัญหาที่ว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ที่อยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ยังขาดแคลนครู อีกทั้งครูที่สอนมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงกับวิชาที่ได้รับมอบหมาย และครูที่อยู่ในโรงเรียนเหล่านี้ยังต้องสอนให้ครบวิชาตามหลักสูตร ในบางโรงเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก ครูไม่ครบชั้นเรียน และครูต้องมีหน้าที่นอกเหนือจากการสอนจึงทำให้สอนได้อย่างไม่เต็มที่ เป็นปัญหาในระบบการศึกษาไทยที่มีมายาวนาน

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ระดับชั้น ป.3 และ ป.6 ระหว่างขนาดโรงเรียนมีความแตกต่างกัน แต่ไม่ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะว่าขนาดโรงเรียนไม่ได้เป็นตัวแปรสำคัญในความแตกต่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังตัวอย่างงานวิจัยที่มีมาในอดีต

จากรายงานการวิจัยประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา ในด้านองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520 : 74) สรุปผลการวิจัยว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำนั้น มีตัวแปรต่างๆ ที่รวมกัน

ทำให้คุณภาพต่ำลง คือ ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ไม่เคยเรียนชั้นอนุบาล อายุมากเพราะเคยตกซ้ำซ้ำ ชาติเรียนบ่อย หนังสือแบบเรียนไม่ครบ อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก บิดามารดาแยกตัวอาชีพเกษตรกรรม ตั้งบ้านอยู่ในเขตชนบท ไม่เคยดูโทรทัศน์ บิดามารดาไม่เคยอ่านหนังสือพิมพ์ และใช้ภาษาถิ่นพูดที่บ้าน เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นสภาวะพื้นฐานของโรงเรียนในชนบทโดยทั่วไป ดังนั้นนอกจากขนาดของโรงเรียนที่มีผลต่อคุณภาพผู้เรียน สภาพของโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนชนบทก็เช่นเดียวกัน ดังนั้นโรงเรียนขนาดใหญ่ในชนบทที่มีอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ไม่ได้แสดงถึงคุณภาพการศึกษาดีกว่าโรงเรียนขนาดเล็กแต่ประการใด ดังผลที่ค้นพบในการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยทำการศึกษา

จากรูปแบบการเรียนรู้ของ เบนจามิน เอส บลูม และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2534:4-5) ได้กล่าวไว้ว่า 2 ตัวแปรใหญ่ที่ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ ความพร้อม และคุณภาพการสอน ความพร้อมนั้นแบ่งได้ 2 อย่าง ความพร้อมทางความรู้เดิม และความพร้อมทางด้านความรู้สึกต่อการเรียนนั้นๆ ถ้าเราแยกตัวแปรทั้งสามตัวออกจากกันแล้ว พื้นความรู้เดิมจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนถึง 50 % ส่วนความรู้สึกต่อการเรียนและคุณภาพการสอนจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างละ 25% แต่ถ้ารวมกันทั้งหมดแล้ว จะส่งผลในการทำนายผลสัมฤทธิ์ได้ 80% ส่วนอีก 20% นั้นเป็นตัวแปรอื่น ดังนั้น การที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็ม ด้วยปัจจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และเมื่อพิจารณาในแง่คุณภาพการสอนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ก็ปรากฏว่าครูผู้สอนขาดทักษะในการสอน ซึ่งกล่าวไปแล้วข้างต้นว่า ครูประถมศึกษาต้องสอนทุกวิชาซึ่งไม่ตรงกับวิชาที่จบมา อย่างเช่น ครูที่จบสาขาวิชาพลศึกษาต้องสอนทั้งวิชาคณิตศาสตร์และภาษาไทยรวมถึงวิชาภาษาอังกฤษ ระดับพื้นฐานให้กับนักเรียนในโรงเรียนชนบท ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การที่มีครูครบทุกวิชาในโรงเรียนขนาดเล็กไม่สามารถเป็นไปได้อย่างแน่นอน ดังนั้นเป็นเรื่องที่เกินความสามารถของครูผู้สอนที่จะต้องทำสองมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับ มาตรฐานหนึ่งเพื่อประเทศ มาตรฐานสองเพื่อชุมชน

โรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ทั่วไปในหมู่บ้านเล็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาหลักของชุมชน แต่ผลจากนโยบายการแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านมา ที่มีการยุบเลิกโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้ผู้ปกครอง ชุมชน ครู ไม่มั่นใจถึงสถานภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะนโยบายเปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมาตามกลุ่มอำนาจทางการเมือง โรงเรียนบางแห่งถูกยุบรวม บางแห่งไม่ถูกยุบรวม ทำให้เกิดปัญหาคำคาใจของผู้ปกครองและนักเรียน เพราะเหตุใดจึงไม่ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนขนาดเล็กต่างๆ ที่โรงเรียนก็มีจำนวนขนาดนี้ตั้งแต่เริ่มตั้ง เพราะฉะนั้นถ้าวัดคุณภาพการศึกษายังมุ่งคิดว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพ

ต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ เพราะโรงเรียนขนาดใหญ่มีอุปกรณ์การเรียนครบ ครูครบชั้นเรียน จะทำให้โรงเรียนขนาดเล็กด้อยค่าในสายตาผู้วางนโยบายที่ไม่เคยรู้สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนขนาดเล็กในชนบท จนมองข้ามโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนั้นเพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กมีโอกาสได้พัฒนาและแสดงศักยภาพของตนเองและเป็นโรงเรียนชุมชนอย่างแท้จริง โดยการให้โรงเรียนขนาดเล็กมีการบริหารจัดการโดยยึดเอาโรงเรียนเป็นฐาน ชุมชนและสำนักงานเขตพื้นที่สนับสนุนวัตถุประสงค์ตามความจำเป็นดังที่ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แสดงความคิดเห็น ดังที่นำเสนอในผลการวิจัย

ดังนั้น การแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาควรมองปัจจัยด้านอื่นๆ ในโอกาสทางการศึกษาไม่ใช่แค่ขนาดโรงเรียนเพียงอย่างเดียว ดังงานวิจัยของอุเทน ปัญญา (2542) ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของชาวชนบทในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ามีความไม่เสมอภาคทางด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน โดยนักเรียนในเมืองมีโอกาสสัมผัสกับอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยจึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่านักเรียนในชนบท ความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหา คือ รัฐบาลควรปรับปรุงเรื่องการจัดสรรงบประมาณ ไม่คิดจากค่าดำเนินการรายหัวนักเรียน และ อย่าคำนึงจำนวนนักเรียนเป็นสำคัญ

2. ประเด็นที่ได้จากการศึกษา **ลักษณะการดำเนินงาน อุปสรรค และ แนวทางการแก้ไข** จากที่สรุปไว้ข้างต้นว่า เขต 1 เขต 2 และ เขต 4 อยู่ในสภาพค่อนข้างเจริญ การคมนาคมสะดวก โดยเฉพาะเขต 2 ซึ่งมีจำนวนโรงเรียนขนาดเล็กมากที่สุด และค่าใช้จ่ายดำเนินการรายหัวค่อนข้างสูง เป็นเพราะว่า พื้นที่อยู่ในเขตเสี่ยงภัยน้อย ครูผู้สอนมีประสบการณ์และเงินเดือนสูง พิจารณาจากการบรรจุครั้งแรกของครู มักถูกเลือกให้ไปอยู่ในท้องถิ่นที่ขาดแคลนครูเป็นอันดับแรก เงินเดือนแรกเริ่ม 6,360 บาท เมื่อขอย้ายได้มักจะย้ายเข้าเขตที่มีความสะดวกสบาย อัตราเงินเดือนของครู จึงอยู่ที่ 12,000-15,000 บาท เมื่อพิจารณาเป็นรายเขตพื้นที่การศึกษาจึงพบว่า เขต 2 มีการดำเนินการปรับปรุงโรงเรียนขนาดเล็กมากที่สุด เนื่องด้วยเหตุผลโรงเรียนบางแห่งแทบไม่มีนักเรียนเข้าเรียนเลย จำเป็นต้องยุบโรงเรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนเขต 5 มีการปรับปรุงน้อยที่สุดทั้งๆ ที่มีโรงเรียนขนาดเล็กค่อนข้างมากแต่อยู่ในพื้นที่กันดารและเสี่ยงภัยมากที่สุด เพื่อรักษารักษาโรงเรียนไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นด้วยเกี่ยวกับการทำโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ในแห่งที่เห็นสมควร ซึ่งค้นพบข้อดีหลายประการหลังจากได้ดำเนินการแล้ว ดังรายงานการดำเนินการแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก โครงการจัดการเรียนแบบศูนย์โรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอแม่ออน ที่ระบุว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น และการศึกษาของ โกศล ปราคำ และคณะ (2536) พบว่า การจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาคารขาดแคลนครูได้ นักเรียนมีความกระตือ

หรือรับในการร่วมกิจกรรม และการแสดงออกถึงความมีชีวิตชีวา ใฝ่รู้ใฝ่เรียน สิทธิชัย มูลเขียน (2538) ได้ศึกษาความพอใจในการจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แตง พบว่า ในตอนแรกชุมชนเองมีความรู้สึกว่าคุณหลานของตนเองจะไม่ปลอดภัยในการเดินทางไปกลับศูนย์โรงเรียน แต่ต่อมาก็เห็นด้วยที่จะสนับสนุนให้ดำเนินการต่อไป เพราะคำนึงถึงส่วนดีด้านอื่นประกอบ จากงานค้นคว้าของ สกฤต หล้าปาวงศ์ (2541) ศึกษาการรับรู้และความเข้าใจของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียน พบว่า ชุมชนได้รับทราบและรับรู้เป็นอย่างดี และมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินการสูงมาก เนื่องจากก่อนการดำเนินการ ทางหน่วยงานต้นสังกัดได้มีการประชุมชี้แจงล่วงหน้า ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการจัดศูนย์โรงเรียนดำเนินไปอย่างราบรื่นจึงควรสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนที่เกี่ยวข้องเป็นเบื้องต้น และการดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานความต้องการของทุกชุมชน ไม่ใช่ชุมชนที่มีโรงเรียนอยู่เท่านั้น การดำเนินงานการจัดศูนย์โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้นมีมาก แต่ไม่ประสบความสำเร็จก็มี เนื่องจากสร้างความค้างคาใจให้ชุมชนและทางโรงเรียนด้วยเช่นกัน

ถึงแม้ว่ารัฐจะให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการศึกษามากที่สุด โรงเรียนเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง แต่เกิดคำถาม ขึ้นว่า โรงเรียนที่เคยมีในชุมชนแต่เดิม ทำไมไม่ให้การสนับสนุน ทำไมโรงเรียนบางแห่งถูกเลิกแล้ว บางแห่งไม่เลิกแล้ว ทำไมโรงเรียนขนาดเล็กที่ชุมชนต้องการให้อยู่จึงต้องพึ่งพาตัวเองโดยที่รัฐอ้างว่ามีนักเรียนจำนวนน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุน แล้ววันใดถ้ามีประชากรเพิ่มขึ้น โรงเรียนจะเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การจัด “ศูนย์โรงเรียน” เป็นเพียงการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้มีการเพิ่มการลงทุนในโรงเรียนที่เป็นศูนย์ แล้วทยอยล้มเลิกโรงเรียนบางแห่ง โรงเรียนที่เป็นศูนย์แห่งนั้นก็เพียงโรงเรียนที่มีนักเรียนหลายหมู่บ้านมาเรียนรวมกัน แต่ความไม่จริงใจในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนก็เกิดขึ้น โดยเฉพาะค่ายานพาหนะของนักเรียนที่เคยได้รับแต่ครั้งแรก ปีต่อมากลับไม่ได้รับเพราะถือว่าเป็นนักเรียนปกติของโรงเรียนนั้นแล้ว ภาระนี้จึงตกเป็นของผู้ปกครองและโรงเรียน งานวิจัยปัญหาและสาเหตุของการออกกลางคัน ผู้ปกครองนักเรียนที่ออกกลางคัน กับนักเรียนที่ออกกลางคัน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมากเกี่ยวกับสาเหตุ เรียงลำดับ คือ นักเรียนไม่ยอมมาเรียน ผู้ปกครองอยากให้นักเรียนอยู่ช่วยกิจกรรมของครอบครัว ไม่มีเงินให้เรียน การคมนาคมระหว่างบ้านและโรงเรียนไม่สะดวกใช้เวลาเดินทางนาน กองนโยบายและแผน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2540 พบว่า นักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีสถิติการออกกลางคัน ร้อยละ 0.67 โดยคิดเป็นจำนวนนักเรียน 31,294 คน ในจำนวนนี้เป็นนักเรียนออกกลางคัน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวนทั้งสิ้น 11,351 คน ผู้วิจัยนำข้อมูลของ 6 ปีที่แล้วมาพิจารณา ซึ่งโรงเรียนยังอยู่ในสภาพที่ยังไม่มีการจัดศูนย์โรงเรียนมากนัก ปัญหาการออกกลางคันควรจะมีการศึกษาหลังจากนี้ด้วยเช่นกัน หากการจัดการศึกษายังจัดไม่

สอดคล้องกับชุมชน เหมือนหลายทศวรรษที่ผ่านมา โรงเรียนก็ยังเป็นเครื่องมือในการพรากเด็กออกจากชุมชน เพราะนักเรียนต้องไปเรียนนอกชุมชน 200 วัน ต่อปี เวลาที่อยู่ช่วยพ่อแม่และทำกิจกรรมร่วมกันลดน้อยลง

ดังนั้นควรกำหนดแนวนโยบายการแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างชัดเจน โรงเรียนควรเลิกกิจการเมื่อมีนักเรียนเท่าไร การศึกษาของ Mark Bray (1987) กล่าวว่า รัฐบาลประเทศนิวซีแลนด์ระบุ อย่างเป็นทางการ ให้จำนวนนักเรียนน้อยกว่า 9 คน ให้ปิดกิจการโรงเรียน รัฐบาลฮ่องกง ไม่ได้กำหนดอย่างเป็นทางการ บางโรงเรียน นักเรียน 4 คน ครู 2 คน ก็ยังมี ในประเทศไทยเช่นเดียวกัน ถ้านโยบายเปลี่ยนทุกรัฐบาล จะสร้างความหวังวิตกให้กับชุมชนที่มีโรงเรียนขนาดเล็ก ถ้าโรงเรียนมีนักเรียนลดน้อยลง และการกำหนดขนาดโรงเรียนยังเป็นเงื่อนไขของปัญหาคุณภาพการศึกษา จะเป็นผลให้มีการนำชื่อโรงเรียนใส่ไว้ในรายงานจำนวนนักเรียนโดยไม่มีตัวตนของผู้เรียน เพื่อให้โรงเรียนคงอยู่และได้รับค่าใช้จ่ายรายหัว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าขนาดโรงเรียนและอัตราส่วนครูต่อนักเรียนไม่ใช่เครื่องชี้วัดสำคัญของคุณภาพการศึกษา ดังที่ ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (อ้างถึงใน นงลักษณ์ พหลเวชช์, 2538) ได้ให้ทัศนะว่า คุณภาพการศึกษาเป็นคนละเรื่องกับอัตราส่วนซึ่งเป็นรูปธรรมเกินไป ต้องหาเครื่องชี้วัดเป็นนามธรรม ผู้วิจัยและผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กต่างเชื่อว่า โรงเรียนขนาดเล็กก็สามารถพัฒนาให้มีคุณภาพได้ โดยการจัดการและระบบการดูแลช่วยเหลือ ดังเช่น การเกิดโครงการพัฒนารัฐวิสาหกิจขนาดย่อม (SMEs) การศึกษาที่มีผลตอบแทนทางสังคมสูงกว่าการลงทุนอุตสาหกรรมก็ไม่ต่างกัน ถ้าให้ความสำคัญและถือว่าโรงเรียนขนาดเล็กเป็นโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศ

3. ประเด็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยสังเคราะห์มาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโรงเรียนขนาดเล็กที่ต้องพึ่งพาตัวเองมากที่สุด ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนต้องรับผิดชอบนักเรียนหลายชั้นเรียน ผู้บริหารต้องทำหน้าที่บริหารและสอนควบคู่กันเหมือนเดิม ซึ่งเป็นความคิดที่สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการศึกษายังจัดตามกรอบของหลักสูตรเนื้อหาที่กำหนด โดยส่วนกลาง และมีการวัดมาตรฐานความรู้เหมือนกันทั่วประเทศ จึงเป็นความยากลำบากของครูในโรงเรียนที่ทำสองมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับ มาตรฐานหนึ่งเพื่อประเทศ มาตรฐานสองเพื่อชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการช่วยเหลือโรงเรียนขนาดเล็กให้มากที่สุดในการแบ่งเบาภาระครู ไม่ว่าจะเป็นการใช้นวัตกรรมการศึกษา หรือใช้ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์แทนคน ซึ่งการลงทุนคอมพิวเตอร์นั้นถูกกว่าการลงทุนครู และควรมีการคิดว่าจะช่วยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร พัฒนาความสามารถของครูในการใช้คอมพิวเตอร์ การสร้างโปรแกรมการสอน สื่อสำเร็จรูป ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าท้าทายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการใช้

ทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ดังที่นายอดิศักดิ์ โพธารามิก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา
คนปัจจุบัน กล่าวไว้ว่า

“ การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะที่อยู่ในชนบทห่างไกลให้มี
การศึกษาก้าวหน้ารวดเร็วได้ จะต้องใช้ระบบคอมพิวเตอร์ หรือ ICT เข้ามา
เกี่ยวข้องอย่างมาก ซึ่งประเทศสิงคโปร์มีความชำนาญในเรื่องนี้ก็ยินดีให้ความร่วมมือแล้ว
ดังนั้นประเทศไทยก็ต้องเตรียมการเพื่อรองรับในความร่วมมือดังกล่าว.....ซึ่งเชื่อว่า จะมี
ส่วนช่วยให้การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นไปตามเป้าหมายได้” สยามรัฐ ฉบับที่ 18495
หน้า 7 ประจำวันที่ 16 ธันวาคม 2546

ในการบริหารโรงเรียนตามที่คณะของผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรเปิดโอกาสให้โรงเรียน
ขนาดเล็กบริหารโรงเรียนแบบ SBM (School-Based Management) โดยมีหลักการที่เป็นอิสระ
ชุมชนมีส่วนร่วม และมีระบบการบริหารจัดการที่ดี ตรวจสอบได้ ผู้วิจัยเห็นด้วยว่า การปรับตัวเพื่อ
การอยู่รอดนั้น เป็นวิธีหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่เข้าใจสภาพท้องถิ่นเป็นอย่างดีใช้เป็น
กลวิธีในการสร้างความยอมรับถึงคุณค่าของสถาบันการศึกษาของชุมชนที่มีต่อเรียน และที่สำคัญ
ขวัญและกำลังใจที่ดีที่มีต่อและผู้บริหารย่อมเกิดความตั้งใจในการทำงานอย่างดีที่สุด

การช่วยเหลือของรัฐเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่ว่าจะ
เป็นการเพิ่มครู ค่าใช้จ่ายรายหัวให้เด็กกลุ่มด้อยโอกาสเป็นพิเศษ การสนับสนุนปัจจัยเสริมอื่นๆ
เช่น จัดครูหมุนเวียน จัดรถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ จัดหนังสือเข้าห้องสมุด ย่อมทำให้ชุมชน
ผู้ปกครอง ครู และนักเรียนพอใจมากกว่า นำนักเรียนไปเรียนที่แห่งอื่น

การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและมีส่วนช่วยเหลือ
พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กมากที่สุด ควรจัดสรรตามความจำเป็นของโรงเรียน โดยไม่ยึดถือเรื่อง
ความคุ้มค่า และถือว่าเป็นการตอบแทนให้กับประชาชนที่ได้เสียภาษีให้กับรัฐ การจัดการศึกษาใน
ปัจจุบันมีความคล่องตัวมากกว่าในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม การสื่อสารที่สะดวกสบาย
ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่มีราคาไม่แพงและสามารถปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบันได้
เป็นอย่างดีรวมถึงมีนักการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นมากมาย ดังนั้นการให้โอกาส
ทางการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสทุกกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการช่วยเหลือปัจจัย
ด้านครู อุปกรณ์การเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดความ
กระตือรือร้นในการขวนขวายหาความรู้ เพราะได้สัมผัสอุปกรณ์ที่ทันสมัย และเปิดโลกการเรียนรู้ที่
ต่างจากการจัดการศึกษาในอดีต สามารถช่วยลดอัตราการออกกลางคันได้วิธีหนึ่งและไม่เกิดการ
สูญเปล่าทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ครูที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษาควรมีความรู้ในทุกวิชาที่ต้องสอน ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดของโรงเรียนรัฐที่ไม่สามารถเลือกคนได้ตามต้องการ ดังนั้นควรมีการอบรมและสนับสนุนให้ครูศึกษาหาความรู้ตามที่ครูต้องการ
2. ในโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดความรับผิดชอบบุคลากรด้านการเงินและธุรการให้เพียงพอกับปริมาณงานและขนาดโรงเรียน หรือบุคคลหนึ่งที่ทำหน้าที่การเงินควรรับผิดชอบโรงเรียนขนาดเล็กหลายๆ โรงเรียน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระครู ผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก
3. ควรมีการกระจายครูจากโรงเรียนที่มีครูเกินไปโรงเรียนที่ขาดครู โดยการให้แรงจูงใจหรือสร้างคนในท้องถิ่นที่มีศักยภาพเข้ามาเป็นครูโดยเปิดโอกาสทางการศึกษาด้านวิชาชีพครูให้มากที่สุด
4. หน่วยงานธุรกิจอุตสาหกรรม องค์กรเอกชน และองค์กรชาวบ้าน ควรสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ มีการประสานงานและวางแผนการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างหน่วยการศึกษา เพื่อจัดการศึกษาในชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ในครั้งนี้ มีทั้งความแตกต่างกันและไม่แตกต่างกันในโรงเรียนทั้งสองขนาด จึงอาจกล่าวได้ว่าขนาดของโรงเรียนไม่ได้เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันโดยแท้จริง ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงน่าจะศึกษาตัวแปรอื่นๆ เป็นต้นว่า คุณวุฒิของครู พื้นความรู้ของนักเรียน สภาพภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคมของนักเรียน คุณภาพการสอน ว่าตัวแปรใดที่ส่งผลหรือสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาว่าโรงเรียนขนาดเล็กที่มีคุณภาพในแต่ละแห่งมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพเป็นที่พอใจของครูผู้สอนและชุมชนถิ่นที่อยู่